

İMAM HATİP LİSESİ ÖĞRENCİLERİNİN KUR'AN-I KERİM DERSİNE YÖNELİK MOTİVASYONLARININ İNCELENMESİ

A Study of Imam Hatip High School Students' Motivation for the Qur'an Course

MUSTAFA FATİH AY

Dr. Öğr. Üyesi, Akdeniz Üniversitesi, İlahiyat
Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri, Din Eğitimi,
Antalya, Türkiye

Asst. Prof. Dr., Akdeniz University, Faculty of
Theology, Religious Education Department,
Antalya, Turkey

mustafafatihay@akdeniz.edu.tr
orcid.org/0000-0003-0433-318X

NİMET ZÜLEYHA PİNGOV

Hayme Ana Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi,
Antalya, Türkiye

Hayme Ana Kız Anadolu İmam Hatip High
School, Antalya, Turkey

nimetzuleyhapingov@gmail.com
orcid.org/0000-0003-3189-6631

MAKALE BİLGİSİ / ARTICLE INFORMATION

Makale Türü /Article Types: Research Article

Geliş Tarihi /Received: 14 Şubat2022

Kabul Tarihi/Accepted: 23 Mayıs 2022

Yayın Tarihi/Published: 30 Haziran 2022

Doi: <https://doi.org/10.14395/hid.1073678>

ATIF/CITE AS:

Ay, Mustafa Fatih; Pingov, Nimet Züleyha, "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Kur'an-ı Kerim Dersine Yönelik Motivasyonlarının İncelenmesi", Hitit İlahiyat Dergisi, (Haziran/June 2022) 21/1, 105-132

İNTİHAL/PLAGIARISM:

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

This article has been reviewed by at least two referees and scanned via plagiarism software.

Copyright © Published by Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi – Hitit University Divinity Faculty,

Çorum, Turkey. All rights reserved.

A Study of Imam Hatip High School Students' Motivation for the Qur'an Course

Abstract

Imam Hatip High Schools are secondary education institutions affiliated to the General Directorate of Religious Education of the Ministry of National Education. In these institutions, Science, Social Sciences, and Basic Islamic Sciences education are given together. Seventy-five percent of the courses taught are Science and Social Sciences, and twenty-five percent are Basic Islamic Sciences. The "Qur'an" is taught in the 9th, 10th, 11th and 12th grades of Imam Hatip High School. Considering that motivation is an important factor for success, students' motivation levels for the course should be high in order for the objectives of the course to be realized, and for a meaningful learning to take place. Because highly motivated students will have a high interest and attention, their desire and effort to learn the content of the course will also increase. Motivation can develop internally or externally. This situation creates two types of motivation. These are intrinsic motivation and extrinsic motivation. Intrinsic motivation is the desire to act selflessly in order to enjoy and be happy without expecting any external reward. Extrinsic motivation, on the other hand, is the state of wanting to avoid or abandon a behavior due to external reward or encouragement or fear of punishment. In this context, examining the motivation, which has a significant effect on learning and the motivation of students for any course, can provide important data about the realization of the goals of the course.

When the studies related to the "Qur'an" course in the literature are examined, it is seen that these studies are mostly related to the elective Qur'an course. In these studies, methods used by the course teachers, the opinions about the course and the attitudes of the students about the course have been examined. However, no study has been found in the literature examining student motivation for the Qur'an course, one of the basic courses at Imam Hatip High Schools. As a result of the examination of the related studies, it is concluded that the examination of student motivation for the Qur'an course at Imam Hatip High Schools will contribute to the field.

In this study, cross-sectional survey research, one of the quantitative research methods, was employed. The sample of the research consists of 564 (398 girls, 166 boys) students studying at Anatolian Imam Hatip High Schools in the central districts of Antalya in the 2021-2022 academic year. As a data collection tool, the personal information form created by the researchers and the Motivation Scale for Elective Qur'an Course were applied to the

participants. The scale consists of 18 items and 3 dimensions. The data was collected through an online form, which was sent to the students.

In the first stage of the study, the internal consistency (Cronbach's Alpha) values of the sub-dimensions and the entire scale were calculated in order to evaluate the internal consistency of the scale. Accordingly, intrinsic motivation sub-dimension was .85, extrinsic motivation sub-dimension .57, cooperative motivation sub-dimension .81, and .90 for the whole scale. These results reveal that the scale is a valid and reliable tool to measure the motivation level of Imam Hatip High School students towards the Qur'an course. It is understood that the structure of the scale is compatible with its original form. In the second stage, it is found that the motivation of Imam-Hatip High School students towards the Qur'an course is at a high level. The motivation for the Qur'an course do not differ according to gender, but the types of motivation differ according to the class variable.

Keywords: Religious Education, Imam Hatip High School, Qur'an course, Intrinsic Motivation, Extrinsic Motivation.

İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Kur'an-ı Kerim Dersine Yönelik Motivasyonlarının İncelenmesi

Özet

İmam Hatip Liseleri, Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğüne bağlı ortaöğretim kurumlarıdır. Bu kurumlarda, Fen ve Sosyal Bilimler ile Temel İslam Bilimleri eğitimi birlikte verilmektedir. Okutulan derslerin, %75 oranında Fen ve Sosyal Bilimler dersleri, %25 oranında da Temel İslam Bilimleri dersleri olduğu görülmektedir. Kur'an-ı Kerim Dersi, İmam Hatip Lisesi 9. 10. 11. ve 12. sınıflarda okutulmaktadır. Kazanımlara ulaşmada motivasyonun önemli bir etken olduğu düşünüldüğünde söz konusu derste hedeflerin gerçekleşmesi ve anlamlı bir öğrenmenin gerçekleşebilmesi için öğrencilerin derse yönelik motivasyon düzeylerinin yüksek olması gerekmektedir. Çünkü belirli düzeyde motive olmuş bir öğrencinin derse yönelik ilgisi ve dikkati, dersin içeriğini öğrenme arzusu ve çabası da artacaktır. Motivasyon kişide içsel veya dışsal olarak gelişebilir. Bu durum motivasyonun iki türünü oluşturmaktadır. Bunlar içsel motivasyon ve dışsal motivasyondur. İçsel motivasyon, kişinin dışarıdan herhangi bir karşılık beklemeden hoşlanmak, mutlu olmak amacıyla özverili bir şekilde davranmayı arzulamasıdır. Dışsal motivasyon ise kişinin, dışarıdan gelen ödüllendirme veya teşvik sebebi ile ya da cezalandırılma kaygısı ile bir davranışı yapmaktan sakınma veya vazgeçme yönünde istek duyması halidir. Bu çerçevede öğrenme üzerinde önemli etkisi olan motivasyonun, öğrencilerin herhangi bir derse yönelik motivasyonlarının incelenmesi, dersin hedeflerinin gerçekleşmesi ile ilgili önemli veriler sunabilir.

Alanyazında Kur'an-ı Kerim dersiyle alakalı çalışmalar incelendiğinde bu çalışmaların çoğunlukla seçmeli Kur'an-ı Kerim dersiyle alakalı olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmalarda ele alınan konuların ise, ders öğretmenlerinin kullanmış oldukları yöntemlerin incelenmesi, derse ilişkin görüşlerin belirlenmesi, öğrencilerin dersle ilgili tutumlarının tespit edilmesi şeklinde olduğu görülmektedir. Ancak, alanyazında İmam Hatip Lisesi'ndeki temel derslerden biri olan Kur'an-ı Kerim dersine yönelik öğrenci motivasyonlarının incelendiği bir çalışma tespit edilememiştir. İlgili araştırmaların incelenmesi neticesinde İmam Hatip Lisesi'ndeki Kur'an-ı Kerim dersine yönelik öğrenci motivasyonlarının incelenmesinin alana katkı sağlayacağı kanaatine ulaşılmıştır.

Bu araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden kesitsel tarama araştırması kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Antalya ilinin merkez ilçelerinde bulunan Anadolu İmam Hatip Liseleri'nde öğrenim gören 564 (398 kız, 166 erkek) öğrencidir. Veri toplama aracı olarak

katılımcılara araştırmacılar tarafından oluşturulan kişisel bilgi formu ile Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersine Yönelik Motivasyon Ölçeği uygulanmıştır. Söz konusu ölçek 18 madde ve 3 boyuttan oluşmaktadır. Veriler, çevrimiçi form olarak oluşturulan veri toplama aracının öğrencilere ulaştırılması ile elde edilmiştir.

Çalışmada ilk olarak, ölçeğin iç tutarlığını hesaplamak amacıyla alt boyutların ve ölçeğin tamamının iç tutarlılık (Cronbach's Alpha) değerleri hesaplanmıştır. Buna göre içsel motivasyon alt boyutu .85, dışsal motivasyon alt boyutu .57, işbirliğine dayalı motivasyon alt boyutu .81 olurken, ölçeğin tamamı için ise .90 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlar ölçeğin, İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin Kur'an-ı Kerim dersine yönelik motivasyon düzeylerini ölçmek için güvenilir bir araç olduğunu ortaya koymaktadır. Yapılan doğrulayıcı faktör analizi, ölçeğin yapısının da orjinal hali ile uyumlu ve bu sayede olduğu anlaşılmaktadır. Daha sonra ise İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin Kur'an-ı Kerim dersine yönelik motivasyonlarının yüksek düzeyde olduğu, cinsiyete göre Kur'an-ı Kerim derslerine yönelik motivasyonun farklılaşmadığı ancak sınıf değişkenine göre motivasyon türlerinin farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, İmam Hatip Lisesi, Kur'an-ı Kerim dersi, İçsel Motivasyon, Dışsal Motivasyon.

Giriş

İmam Hatip Liseleri [İHL], Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğüne bağlı, Fen ve Sosyal Bilimler ile Temel İslam Bilimleri eğitiminin birlikte verildiği ortaöğretim kurumlarıdır. Fen ve Sosyal Bilimler alanında Türk Dili ve Edebiyatı, Matematik, Tarih, Coğrafya, Fizik, Kimya, Biyoloji, Felsefe, Mantık, Yabancı Dil, Psikoloji, Sosyoloji, Beden Eğitimi, Müzik ve Görsel Sanatlar dersleri okutulurken, Temel İslam Bilimleri alanında ise Kur'an-ı Kerim, Temel Dini Bilgiler, Fıkıh, Tefsir, Hadis, Mesleki Arapça, Siyer, Hitabet ve Mesleki Uygulama, Akaid, Kelam, Dinler Tarihi, İslam Kültür ve Medeniyeti, Osmanlıca dersleri okutulmaktadır. Okutulan derslerin %75 oranında Fen ve Sosyal Bilimler dersleri, %25 oranında da Temel İslam Bilimleri dersleri olduğu görülmektedir. Bu dersler arasında bulunan Kur'an-ı Kerim dersi Fen ve Sosyal Bilimler Programı uygulayan Anadolu İmam Hatip Liseleri'nde haftalık olarak, 9. sınıfta 5 saat, 10. sınıfta 4 saat, 11. ve 12. sınıfta ise 3 saat, Anadolu İmam Hatip Lisesi'nde ise haftalık olarak 9.sınıfta 5 saat, 10. ve 11.sınıflarda 4 saat, 12.sınıfta 3 saat okutulmaktadır.¹

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 2. maddesinde belirtilen "Türk Millî Eğitiminin Temel Amaçları"na uygun olarak hazırlanan İHL Kur'an-ı Kerim Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programına göre Kur'an-ı Kerim dersini alan öğrencilerin Kur'an-ı Kerim'i doğru ve güzel okumanın İslam dinindeki ve kültürümüzdeki yerini fark etmesi, Kur'an-ı Kerim'i doğru ve güzel okuma kurallarını açıklaması, Kur'an-ı Kerim'i harflerin mahreçlerine ve tecvid kurallarına uygun olarak doğru ve güzel bir biçimde okuması, gerek meslekî hayatında gerekse kişisel hayatında etkin bir biçimde kullanabileceği bazı sure ve ayetleri kurallarına uygun olarak ezberleyip okuması ve programda yer verilen ayet ve surelerin anlamlarından temel ilkeler çıkarma becerisi kazanması amaçlanır. Bu programda Kur'an-ı Kerim dersi okuma, ezberleme ve anlama olarak üç öğrenme alanına göre yapılandırılmıştır. Bu üç alanın kazanımları incelendiğinde öğrencilerin etkin bir dinleme ile Kur'an-ı Kerim harflerini tanımaları ve doğru telaffuz etmeleri, Kur'an-ı Kerim'i doğru ve güzel okumanın önemini bilme ve onu tecvid kurallarına uygun olarak okuyabilmeleri, dualar ve Kur'an-ı Kerim'deki sure ve ayetleri ezberden, tecvid kurallarına göre okuyabilecek yeterlikte, Kur'an-ı Kerim'deki üslubu fark eden, Kur'an-ı Kerim'in içeriğinden haberdar olan bireyler olarak yetişmelerinin hedeflendiği görülmektedir.² Bahsi geçen hedeflerin ve anlamlı bir öğrenmenin gerçekleşebilmesi için öğrencilerin derse motive olması gerekmektedir. Çünkü motivasyon, okuldaki öğrenci davranışlarının yönü, şiddeti ve kararlılığını etkilemenin yanı sıra eğitim ortamlarında

¹ DÖGM, "Haftalık Ders Çizelgeleri" (Erişim 1 Nisan 2022).

² "Anadolu İmam Hatip Liseleri Kur'an-ı Kerim Dersi Öğretim Programı", Milli Eğitim Bakanlığı (2016), 2.

istenilen amaca ulaşma hızını belirleyen en önemli güç kaynaklarından biridir.³ Literatürde farklı alanlarda yapılan araştırmalarda derse yönelik tutum, başarı ve motivasyon arasında pozitif yönde korelasyon olduğu tespit edilmiştir.⁴ İmam Hatip ortaokulu öğrencilerinin okul motivasyonları ile okula gelmeden önce Kur'an-ı Kerim okumayı bilme durumlarına göre bir farklılaşma tespit edilememiştir.⁵ Diğer taraftan hafızlık ve motivasyon ile ilgili çalışmalarda da hedefi olan hafız adaylarının motivasyon düzeylerinin yüksek olduğu⁶ hafızlık sürecinin uzun süreli olmasından dolayı, uzun süreli bir motivasyonu gerektirdiği şekilde⁷ çalışmalar da mevcuttur. Ancak hafızlık eğitimi ile İmam Hatiplerde okutulan Kur'an-ı Kerim dersleri amaç, içerik, yöntem ve ölçme değerlendirme başta olmak üzere birçok konuda farklı alanlardır. Fakat genel olarak bakıldığında, yeteri kadar motive olmuş bir öğrencinin, derse ilgisi ve dikkati sayesinde dersin içeriğini öğrenme arzusu ve çabasının da artacağı anlaşılmaktadır.⁸

Kişi kendi kendine motive olabildiği gibi bazen dışarıdan gelen bir etkiyle de motive olabilir. Bu durumda motivasyonun iki çeşidi olduğu söylenebilir. İçsel motivasyon, kişinin hoşlanmak, mutlu olmak amacıyla, dışarıdan herhangi bir karşılık beklemeden, tamamıyla özverili bir şekilde davranmaya istek duymasıdır. Dışsal motivasyon ise dışarıdan ödüllendirme ile teşvik

³ Sırrı Akbaba, "Eğitimde Motivasyon", *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* 13 (2006), 343.

⁴ Tuncay Türkben - Ceylan Gündeğer, "Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Okuduğunu Anlama, Okuma Motivasyonu ve Türkçe Dersine Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki", *Ana Dili Eğitimi Dergisi* 9/3 (2021), 881; Mehibe Akandere vd., "Ortaöğretim Öğrencilerinin Beden Eğitimi Dersine Yönelik Tutumları ile Akademik Başarı Motivasyonlarının İncelenmesi (Konya Anadolu Lisesi Örneği)", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 24 (2010), 9; Nursen Azizoğlu - Gülcan Çetin, "6 ve 7. Sınıf Öğrencilerinin Öğrenme Stilleri, Fen Dersine Yönelik Tutumları ve Motivasyonları Arasındaki İlişki", *Kastamonu Eğitim Dergisi* 17/1 (2009), 179; İclal Alkan - Nevzat Bayrı, "Fen Öğrenmeye Yönelik Motivasyon ile Fen Başarısı Arasındaki İlişki Üzerine Bir Meta Analiz Çalışması", *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi* 32 (2017), 871; Erhan Ceylan vd., "Ortaokul Öğrencilerinin Merak, Tutum ve Motivasyon Düzeylerine Göre Fen Bilgisi Dersi Başarılarının İncelenmesi", *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 9/1 (2016), 48; Ali Rıza Erdem - Meral Gözüküçük, "İlköğretim 3. 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Türkçe Dersine Yönelik Motivasyonları ve Tutumları Arasındaki İlişki", *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi* 3/2 (2013), 22.

⁵ Metin Çiftçi - Eyüp Şimşek, "İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin Okul Motivasyonlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Erzurum İli Örneği)", *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 21/1 (2021), 296.

⁶ Hüseyin Algur, *Hafızlık Eğitimi Alan Bireylerin Motivasyon ve Psiko-Sosyal Durumları* (İstanbul: DEM Yayınları, 2019), 158-159.

⁷ Cemil Osmanoğlu - Ayşe Nur Göksun, "Hafızlık Eğitiminde Başarı ve Motivasyon", *Hafızlık Eğitimi Üzerine Araştırmalar*, ed. Cemil Osmanoğlu - Ömer Özбек (Kayseri: Kimlik Yayınları, 2019).

⁸ Ayten Ulusoy (ed.), *Gelişim ve Öğrenme* (Ankara: Anı Yayınları, 2006), 308-309.

edilerek ya da cezalandırma ile bir davranıştan vazgeçme yönünde kişinin istek duyması halidir.⁹

Motivasyonun öğrenme üzerindeki etkisi dikkate alındığında, öğrencilerin herhangi bir ders için motivasyonlarının incelenmesi, dersin hedeflerinin gerçekleşmesi ile ilgili önemli veriler sunabilir. Bu çalışmada ise İHL’de öğrenim görmekte olan öğrencilerin Kur’an-ı Kerim dersi motivasyonları ve ilişkili o muhtemel faktörlere (cinsiyet, sınıf, aile, okul dışında alınan Kur’an-ı Kerim eğitimi alma durumu) göre farklılaşma durumlarının incelenmesi amaçlanmaktadır.

Konu ile ilgili araştırmalar incelendiğinde İmam Hatip ortaokul ve liselerinde okutulan meslek dersleri ve İmam Hatip dışındaki okullarda okutulan Seçmeli Kur’an-ı Kerim dersiyle ilgili bazı araştırmalar yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmaların meslek dersleri ve Kur’an-ı Kerim dersine ilişkin bulguları incelendiğinde, İHL öğrencilerinin meslek derslerine ilişkin tutumlarının orta düzeyde olduğu, meslek dersleri içeriği ve öğretim sürecinin öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve beklentilerine cevap vermediği¹⁰, İHL birinci sınıf öğrencilerinin okul dışında Kur’an dersi almalarının derse yönelik düşüncelerini olumlu etkilediği ve derste yapılan grup çalışmalarının öğrenciler tarafından faydalı bulunduğu¹¹ tespit edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin meslek dersi öğretmenlerine ilişkin tutumlarının derse karşı tutumlarını etkilediği¹² de araştırma sonuçlarına yansımıştır. Ders öğretmeni ve öğrenme-öğretme sürecine ilişkin olarak ise İHL’de Kur’an-ı Kerim dersi öğretmenlerinin derste izleyecekleri yöntemle ilgili önceden hazırlık yapmadıkları, yeterli oranda araç gereç kullanmadıkları, derste geleneksel yöntemleri tercih ettikleri, öğrencilerin hatalarının düzeltilmesi için çaba sarf ettikleri ancak bunun yeterli düzeyde olmadığı¹³ tespit edilirken öğretmenlerin kendi mesleki gelişimlerine yönelik okumalar yapmadıkları¹⁴ ve derse giren öğretmenlerin çoğunlukla hafız

⁹ Ulusoy, *Gelişim ve Öğrenme*, 311.

¹⁰ İbrahim Aşlamacı, “İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 17/1 (2017), 225-226.

¹¹ Muhammet Emin Durmuş – Mehmet Ali Karaman, “İmam Hatip Lisesi Birinci Sınıf Öğrencilerinin Kur’an Dersine Yönelik Görüşlerinin Değerlendirilmesi”, *ICPESS 2016 Proceedings Book*. ed. Fatih Savaşan vd. (İstanbul: Politik, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, 2016), 291-292.

¹² Aşlamacı, “İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, 225-226.

¹³ Abdurrahman Daşkın, *İmam Hatip Liselerinde Kur’an-ı Kerim Derslerinde İzlenen Yöntemler* (Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007), 91-92.

¹⁴ Nazif Yılmaz, *İmam Hatip Liselerinde Kur’an-ı Kerim Öğretiminde Yeni Yöntemler ve Materyal Kullanımı* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021), 358.

olmadıkları¹⁵ belirlenmiştir. İnteraktif öğretim materyalleri ve e-çerikler öğretmenler tarafından yaygın olarak kullanmadıkları tespit edilmiştir.¹⁶ Öğretmenlerin Kur'an-ı Kerim dersine ilişkin değerlendirmelerinde ise öğretim programını takip ettikleri fakat programın bilgi olarak yoğun olduğu için Kur'an okutmaya zaman kalmadığı fikrinde oldukları, ders saatinin az olması, sınıfın kalabalık olması ve seviye farklılıklarından dolayı öğretim programının tam anlamıyla uygulanamadığı¹⁷, ders kitabının yetersiz olduğu¹⁸ düşüncesinde oldukları tespit edilirken, öğrencilerin en çok tecvid ve mahreç konusunda zorlandıkları¹⁹ sonuçlarına ulaşılmıştır.

Ortaokul düzeyinde yapılan çalışmalarda ise ortaokul öğrencilerinin Kur'an-ı Kerim dersi öğretim programına İmam Hatip Ortaokulu öğrencilerine göre daha olumsuz oldukları²⁰, ortaokul öğrencilerinin dersi çoğunlukla kendi istekleri ve merakları için seçtiği²¹, bazı sure ve ayetlerin ezberlenmesi kazanımının büyük oranda gerçekleştiği²², bu dersin daha iyi Müslüman olmalarına katkı sağladığını düşündükleri, ders öğretmenin derse karşı olumlu tutum oluşturmada etkili olduğu²³ tespit edilmiştir. Ayrıca ortaokul öğrencilerinin yaş, sınıf, okul, babanın mesleği, annenin çalışma durumu, aylık gelir, okul dışında dini eğitim alıp almaması ile Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi arasında anlamlı bir farklılık olduğu, ders öğretmeni ile derse yönelik tutum arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu²⁴ belirlenmiştir. Tüm bu araştırmalar değerlendirildiğinde yapılan çalışmaların çoğunlukla Seçmeli Kur'an-ı Kerim dersiyle alakalı olduğu, ders öğretmenlerinin kullanmış oldukları yöntemlerin incelendiği ve dersle alakalı görüşlerinin alındığı, öğrencilerin dersle ilgili tutumlarının incelendiği görülmektedir.

¹⁵ Yakup Yüksel, "İmam Hatip Liselerinde Kur'an Eğitimi Üzerine Bir Araştırma (Tekirdağ Örneği)". *Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/1 (2016), 26.

¹⁶ Yılmaz, *İmam Hatip Liselerinde Kur'an-ı Kerim Öğretiminde Yeni Yöntemler ve Materyal Kullanımı*, 355.

¹⁷ Mukadder Altun, *Öğretmen Görüşlerine Göre Seçmeli Kur'an Dersleri -Nitel Bir Araştırma-* (Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 109.

¹⁸ Altun, *Öğretmen Görüşlerine Göre Seçmeli Kur'an Dersleri -Nitel Bir Araştırma-*, 110.

¹⁹ Yüksel, "İmam Hatip Liselerinde Kur'an Eğitimi Üzerine Bir Araştırma (Tekirdağ Örneği)", 26.

²⁰ Sema Nur Bozkurt, *Ortaokul-İmam Hatip Ortaokulu Kur'an-ı Kerim Dersi Öğretim Programının İncelenmesi (Afyonkarahisar Örneği)* (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 101.

²¹ Hacı Yusuf Acuner, "Öğrencilere Göre Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersi: Artvin İli Örneği", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 5/4 (2016), 867.

²² Acuner, "Öğrencilere Göre Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersi: Artvin İli Örneği", 868.

²³ Acuner, "Öğrencilere Göre Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersi: Artvin İli Örneği", 869.

²⁴ Eyüp Günel, *Ortaokul Öğrencilerinin Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersine Yönelik Tutumları (Erzurum İli Örneği)*, (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 69-70.

Bu çerçevede çalışmanın temel problemi İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin Kur'an-ı Kerim dersine yönelik motivasyon düzeyleri nedir? sorusudur. Alt problemler ise;

a) İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin Kur'an-ı Kerim dersine yönelik motivasyonları cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?

b) İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin Kur'an-ı Kerim dersine yönelik motivasyonları okul haricinde Kur'an-ı Kerim eğitimi alma durumuna göre farklılaşmakta mıdır?

c) İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin Kur'an-ı Kerim dersine yönelik motivasyonları sınıf düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?

d) İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin Kur'an-ı Kerim dersine yönelik motivasyonları ebeveynlerinin Kur'an-ı Kerim eğitimi alma durumuna göre farklılaşmakta mıdır?

e) İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin Kur'an-ı Kerim dersine yönelik motivasyonları akademik başarılarına göre farklılaşmakta mıdır?

f) İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin Kur'an-ı Kerim dersine yönelik motivasyonları Kur'an-ı Kerim dersinin seçmeli olması halinde seçmeye yönelik düşüncesine göre farklılaşmakta mıdır? şeklindedir.

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Bu çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden tarama deseni kullanılmıştır. Tarama araştırmasında evrenin görüşlerini, inançlarını, tutumlarını ve bazı özelliklerini belirlemek amacıyla evreni temsil eden örnekleme sorular sorularak veriler toplanır. Elde edilen bilgilerden hareketle evren ile ilgili çıkarımlarda bulunulur.²⁵ Bu çalışmada tarama araştırması türlerinden araştırmacının verileri anlık topladığı kesitsel tarama araştırması kullanılmıştır.

Örneklem

Araştırmanın örneklemi 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Antalya ilinin merkez ilçelerinde bulunan Anadolu İmam Hatip Liseleri'nde öğrenim gören 564 (398 kız, 166 erkek) öğrencidir. Veri toplama aracı olarak katılımcılara kişisel bilgi formu ile Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersine Yönelik Motivasyon Ölçeği uygulanmıştır. Çevrimiçi form olarak oluşturulan veri toplama aracı, öğrencilere uygulanmıştır.

²⁵ Gamze Sezgin Selçuk, "Tarama Yöntemi", *Eğitimde Araştırma Yöntemleri*, ed. Haluk Özmen - Orhan Karamustafaoğlu (Ankara: Pegem Yayınları, 2019), 140.

Veri Toplama ve Analiz

Çalışmanın verileri, Akdeniz Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nun 1 Temmuz 2021 tarihli onayıyla (Toplantı Sayısı: 07, Karar Sayısı: 263) Eylül (2021) ayı içerisinde toplanmıştır. Veriler, çevrimiçi form olarak oluşturulan veri toplama aracının öğrencilere uygulanması ile elde edilmiştir.

Veri Toplama Aracı

Çalışmada araştırmacılar tarafından oluşturulan kişisel bilgi formu ile Çakmak ve Ecer tarafından geliştirilen Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersine Yönelik Motivasyon Ölçeği kullanılmıştır. Söz konusu ölçek 18 madde ve 3 boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin geliştirildiği uygulamada iç tutarlılık (Cronbach's Alpha) değerleri; İçsel Motivasyon alt boyutu için .84, Dışsal Motivasyon alt boyutu için .58 ve İşbirliğine Dayalı Motivasyon alt boyutu için de .77 olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin toplamı için ise söz konusu değer .88 olduğu görülmüştür.²⁶ Bu çalışmada ise iç tutarlılık (Cronbach's Alpha) değerleri İçsel Motivasyon alt boyutu .85, Dışsal Motivasyon alt boyutu .57, işbirliğine dayalı motivasyon alt boyutu için .81 olurken, ölçeğin tamamı için ise .90 olarak hesaplanmıştır.

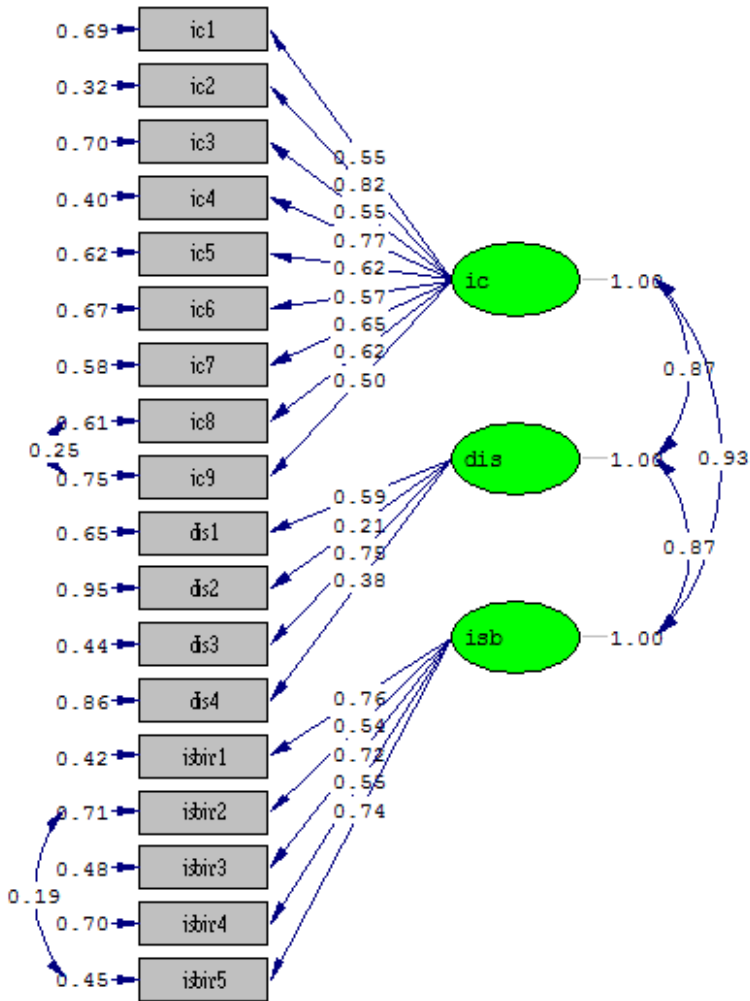
Ölçeğin iç tutarlılığını hesaplamak amacıyla alt boyutların ve ölçeğin tamamının iç tutarlılık (Cronbach's Alpha) değerleri hesaplanmıştır. Buna göre içsel Motivasyon alt boyutu .85, dışsal Motivasyon alt boyutu .57, işbirliğine dayalı motivasyon alt boyutu .81 olurken, ölçeğin tamamı için ise .90 olarak hesaplanmıştır.²⁷ Bu değerler İçsel Motivasyon, İşbirliğine Dayalı Motivasyon alt boyutlarının ve ölçeğin toplam puanının oldukça güvenilir olduğuna, Dışsal Motivasyon alt boyutunun ise düşük güvenilirlikte olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin, İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin Kur'an-ı Kerim dersine yönelik motivasyon ölçeğinin geçerliğini incelemek için üç alt boyutlu yapısı birinci düzey DFA ile test edilmiş ve değerler Tablo 1'de verilmiştir.

²⁶ Ahmet Çakmak – Münir Ecer, "Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersine Yönelik Motivasyon Ölçeğinin (SKKMÖ) Geliştirilmesi ve Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/2 (2020), 683.

²⁷ Kazım Özdamar, *Eğitim, Sağlık ve Sosyal Bilimler İçin SPSS Uygulamalı Temel İstatistik* (Eskişehir: Nisan Kitabevi, 1999)'dan aktaran: Ezel Tavşancıl, *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi* (Ankara: Nobel Yayınları, 2005), 29.

Şekil 1. Doğrulayıcı Faktör Analizi Lisrel Çıktısı

Chi-Square=555.37, df=130, P-value=0.00000, RMSEA=0.076

Tablo 1. Model Uyum İndeksleri

X ²	Sd	X ² /Sd	CFI	SRMR	RMR	GFI	AGFI	RMSEA
555.37	130	4.27	.97	.055	.094	.90	.87	.076

X^2/Sd değeri için literatürde farklı ölçütler ileri sürülmüştür. Bazı araştırmacılar bu değerın 2 olması gerektiğini²⁸ ileri sürerken, bazı araştırmacılar ise 5'in altında olmasının²⁹ yeterli olduğu görüşündedir. Bu çalışmada elde edilen sonuçlar incelendiğinde X^2/Sd değerinin 5'ten küçük olduğu görülmektedir ($X^2/Sd=4,27$; $p=.00$; $RMSEA=.076$) bu çerçevede ölçüğün uyum indekslerinin yeterli düzeyde olduğu söylenebilir. Ölçeğe ilişkin model uyum değerleri elde edildikten sonra model uyum iyiliğini geliştirmek için Lisrel programı içerisinde verilen, düzeltme indisleri önerileri kontrol edilmiştir. Düzeltme önerileri, modelin X^2/Sd değerinin iyileşmesine katkı sağlayacak öneriler olmakla birlikte, yapılacak düzeltmelerin, aynı boyut içerisinde olması ve maddeler arasında birilişkinin olmasını gerektirmektedir.³⁰ Önerilerden içsel motivasyon boyutunda 8 ve 9. maddeler arasında olan düzeltme önerisi ile işbirliğine dayalı motivasyon boyutundaki 2 ve 5. maddeler arasındaki düzeltme önerisinin yapılması uygun görülmüştür. İçsel motivasyon boyutunda yer alan 8. madde "Kur'an-ı Kerim dersi, meal okumaya dönük ilgimi artırmıştır." şeklinde iken 9. madde ise "Kur'an-ı Kerim dersine yönelik farklı kaynakları araştırdım." şeklindedir. Her iki madde de dersin çıktısı olarak ek okuma ve araştırmalara yönlendirme içermektedir; bu yönüyle bu iki maddenin birbiri ile ilişkili olduğu açıktır. İşbirliğine dayalı motivasyon boyutundaki 2. madde "Kur'an-ı Kerim dersine küçük gruplar halinde çalışmak eğlencelidir." şeklinde iken 5. madde "Kur'an-ı Kerim dersi ile ilgili arkadaşlarımla aktiviteler yapmak isterim." şeklindedir. Bu iki maddede de Kur'an-ı Kerim dersine birlikte çalışmanın ifade edildiği görülmektedir. İncelenen her iki madde çiftinin de anlamsal olarak ilişkili oldukları açık olduğundan dolayı, ilgili düzeltme önerilerinin, gerçekleştirilmesi uygun bulunmuştur. Ölçek maddelerinin t değerlerinin ise 4.65 ile 23.17 arasında değişmektedir. t değerlerinin 2,56'dan büyük olması t değerlerinin .01 anlamlılık düzeyinde olduğunu göstermektedir.³¹ Bu sonuçlara göre, ölçek, İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin Kur'an-ı Kerim dersine yönelik motivasyon düzeylerini ölçmek için geçerli ve güvenilir bir araçtır. Ölçeğin yapısının da orijinal hali ile uyumlu olduğu anlaşılmaktadır.

²⁸ Barbara G. Tabachnick – Linda S. Fidell, *Using Multivariate Statistics* (Boston: Pearson, 2007), 285.

²⁹ Blair Wheaton vd. "Assessing Reliability and Stability in Panel Models", *Sociological Methodology*, 8 (1977), 99; Nebi Sümer, "Yapısal Eşitlik Modelleri: Temel Kavramlar ve Örnek Uygulamalar", *Türk Psikoloji Yazıları* 3/6 (2000), 60.

³⁰ M. Murat Yaşlıoğlu, "Sosyal Bilimlerde Faktör Analizi ve Geçerlilik: Keşfedici ve Doğrulayıcı Faktör Analizlerinin Kullanılması", *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi* 46 (2017), 79. Ömer Faruk Şimşek, *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş Temel İlkeler ve LISREL Uygulamaları* (Ankara: Ekinoks yayınları, 2007), 71, 90.

³¹ Şimşek, *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş*, 86.

Çalışmanın verileri analiz edilirken güvenilirlik analizi, normallik analizi, doğrulayıcı faktör analizi (DFA), farklılaşma testleri (ilişkisiz örneklem (t testi)), tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Bu analizlerden doğrulayıcı faktör analizi (DFA) LISREL 8.8 programı ile yapılırken, diğer analizler SPSS 26 programı aracılığıyla yapılmıştır.

Tablo 2. Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersine Yönelik Motivasyon Ölçeği Ortalama Puanları ve Normallik Değerleri

Ölçek	N	X̄	Ss	Çarpıklık	Basıklık
İçsel Motivasyon	564	34,89	7,22	-,788	,215
Dışsal Motivasyon	564	16,03	3,38	-,729	-,096
İşbirliğine Dayalı Motivasyon	564	18,26	5,11	-,619	-,317
Ölçek Toplam	564	69,19	13,77	-,819	,198

Ölçeğin tamamı ve alt boyutları için elde edilen basıklık ve çarpıklık değerleri incelendiğinde -1 ile +1 aralığında olduğu görülmektedir. Buna göre ölçeklerden elde edilen verilerin normallik kriterlerini sağladığı³² ve parametrik testlerin kullanılmasına imkân tanıdığı anlaşılmaktadır. Katılımcıların her üç alt boyutta da yüksek düzeyde katılım gösterdikleri görülmektedir. Bu durum çalışma grubunun Kur'an-ı Kerim dersine yönelik motivasyonlarının yüksek olduğunu göstermektedir.

Bulgular

Bu adımda çeşitli değişkenlere göre öğrencilerin Kur'an-ı Kerim dersine yönelik motivasyonları incelenmiştir.

Cinsiyete Göre Kur'an-ı Kerim Dersine Yönelik Motivasyonların Farklılaşması

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre Kur'an-ı Kerim dersine yönelik motivasyon düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla t testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 3'te verilmiştir.

³² İsmail Seçer, *SPSS ve LISREL ile Pratik Veri Analizi: Analiz ve Raporlaştırma* (Ankara: Anı Yayınları, 2015), 25.

Tablo 3. Cinsiyete Göre Kur'an-ı Kerim Dersine Karşı Motivasyonların Farklılaşması

	Cinsiyet	N	X	S. s.	t	P
İçsel Motivasyon	Kadın	398	35,00	6,73	,483	,629
	Erkek	166	34,65	8,31		
Dışsal Motivasyon	Kadın	398	16,10	3,33	,808	,419
	Erkek	166	15,85	3,50		
İşbirliğine Dayalı Motivasyon	Kadın	398	18,30	4,99	,281	,779
	Erkek	166	18,16	5,42		
Ölçek Toplam	Kadın	398	69,41	13,13	,545	,586
	Erkek	166	68,67	15,23		

Yapılan analiz sonucunda öğrencilerin, İçsel Motivasyon ($t=.483$, $p>.05$), Dışsal Motivasyon ($t=.808$, $p>.05$), İşbirliğine Dayalı Motivasyon ($t=-.281$, $p>.05$) ve ölçeğin toplam puanına göre ($t=.545$, $p>.05$) motivasyon düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

Öğrencilerin Okul Haricinde Kur'an-ı Kerim Eğitimi Alma Durumlarına Göre Kur'an-ı Kerim Dersi Motivasyon Puanlarının İncelenmesi

Katılımcıların okul haricinde Kur'an-ı Kerim eğitimi almalarına göre motivasyonlarının farklılaşmasını belirlemek için ilişkisiz örneklem t-testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Öğrencilerin Okul Haricinde Kur'an-ı Kerim Eğitimi Alma Durumlarına Göre Kur'an-ı Kerim Dersi Motivasyon Puanlarının İncelenmesi

	Okul Haricinde Kur'an-ı Kerim Eğitimi Alma Durumu	N	X	S. s.	t	P
İçsel Motivasyon	Evet, aldım.	472	35,08	7,08	1,258	,211
	Hayır, almadım.	92	33,96	7,88		
Dışsal Motivasyon	Evet, aldım.	472	16,12	3,38	1,386	,166
	Hayır, almadım.	92	15,58	3,35		
İşbirliğine Dayalı Motivasyon	Evet, aldım.	472	18,46	5,06	2,125	,034
	Hayır, almadım.	92	17,22	5,30		

Ölçek Toplam	Evet, aldım.	472	69,66	13,67	1,840	,066
	Hayır, almadım.	92	66,78	14,08		

Yapılan analiz sonucunda öğrencilerin, İçsel Motivasyon ($t= 1.258, p>.05$), Dışsal Motivasyon ($t=1.386, p>.05$) puan ortalamalarının öğrencilerin okul haricinde Kur'an-ı Kerim eğitimi alma durumlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı tespit edilmiştir. İşbirliğine Dayalı Motivasyon ($t=-2.125, p<.05$) alt boyutunda ise öğrencilerin okul haricinde Kur'an-ı Kerim eğitimi alma durumlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir. Ölçek toplam puanına göre ise ($t= 1.840, p>.05$) anlamlı bir farklılaşma olmadığı tespit edilmiştir. Dışarıdan eğitim alan öğrencilerin bu derste daha başarılı olmaları muhtemeldir. Bu başarıları nedeniyle sınıfta bu konuda daha az başarılı öğrencilerle öğrenme için işbirliği yapmaları daha fazla motivasyona sahip olmalarına yol açmış olabilir.

Sınıf Değişkenine Göre Kur'an-ı Kerim Dersi Motivasyonlarının İncelenmesi

Öğrencilerin, motivasyon düzeylerinin sınıf değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan tek faktörlü ANOVA yapılmış ve sonuçlar Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Sınıf Değişkenine Göre Kur'an-ı Kerim Dersi Motivasyonlarının İncelenmesi

	Sınıf	N	X̄	S. s.	Sd	F	p	Anlamlı Fark
İçsel Motivasyon	A 9.sınıf	238	35,40	6,40	3-560	3,998	,008	B-D
	B 10.sınıf	121	33,64	7,29				
	C 11.sınıf	101	33,70	8,61				
	D 12.sınıf	104	36,35	7,15				
Dışsal Motivasyon	A 9.sınıf	238	16,62	3,13	3-560	4,468	,004	A-B A-C
	B 10.sınıf	121	15,57	3,73				
	C 11.sınıf	101	15,42	3,51				
	D 12.sınıf	104	15,81	3,17				
İşbirliğine Dayalı Motivasyon	A 9.sınıf	238	18,32	4,64	3-560	3,449	,016	B-D
	B 10.sınıf	121	17,45	5,40				
	C 11.sınıf	101	17,78	5,66				
	D 12.sınıf	104	19,51	5,07				
Ölçek Toplam	A 9.sınıf	238	70,35	12,06	3-560	4,051	,007	
	B 10.sınıf	121	66,66	14,54				
	C 11.sınıf	101	66,91	16,08				
	D 12.sınıf	104	71,69	13,50				

Tablo 5'e göre içsel motivasyon ($F_{560}=3.998$, $p<.05$), dışsal motivasyon ($F_{560}=4.468$, $p<.05$), işbirliğine dayalı motivasyon ($F_{560}=3.449$, $p<.05$) alt boyutları ve ölçek toplam puanı ($F_{560}=4.051$, $p<.05$) öğrencinin öğrenim gördüğü sınıfa göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Farkın hangi sınıf düzeyleri arasında olduğunu belirlemek için Scheffe çoklu karşılaştırma testi kullanılmıştır. Çünkü, Scheffe testi, varyansların eşitliğini varsaymakla birlikte gruplardaki gözlem sayılarının eşit olmasını zorunlu kılmaz.³³ Test sonucunda içsel motivasyon alt boyutunda 10. sınıflar ($X=33,64$) ile 12. sınıflar ($X=36,35$) arasında olduğu tespit edilmiştir. Dışsal motivasyon alt boyutunda ise 9. sınıflar ($X=16,62$) ile 10. sınıfların ($X=15,57$) ve 9. sınıflar ($X=16,62$) ile 11. sınıfların ($X=15,42$) ortalamaları anlamlı bir şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir. İşbirliğine dayalı motivasyon alt boyutunda ise 10. sınıflar ($X=17,45$) ile 12. sınıflar ($X=19,51$) arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu tespit edilmiştir. 12. sınıfların diğer sınıflara oranla daha fazla içsel motivasyon ortalamasına sahip olmaları hem de 10. sınıflar ile aralarındaki anlamlı fark, çeşitli kaygıların son sınıftaki öğrencilerin derse karşı içsel motivasyonlarını artırdığına işaret olarak yorumlanabilir. İHL dışındaki seçmeli Kur'an-ı Kerim dersi araştırmalarında bu sonucun tersi yönündedir.³⁴ Sınıf ilerledikçe öğrencilerin motivasyonları düşmektedir. İHL öğrencilerinin mesleki kaygılarının son sınıfta arttığı düşünüldüğünde bu durumun içsel motivasyona etki ettiği söylenebilir. İşbirliğine dayalı motivasyon ortalamalarında da 12. sınıfların diğer sınıflara göre daha yüksek puan almaları ve 10. sınıflar ile anlamlı bir fark ise yine 12. sınıfların meslek kaygılarına işaret olarak yorumlanabilir. Bunun yanı sıra öğretmen, içerik ve sınıf iklimi gibi çeşitli faktörlerin etkisinin de ele alınması gerekmektedir. 9. sınıf öğrencilerinin hem 10. hem de 11. sınıf öğrencilerine göre dışsal motivasyon ortalamalarının daha yüksek olması, öğrencilerin 9. sınıfta okul kültürüne henüz uyum sağlayamamış olmasına bağlanabilir. Zira yabancı olma kişiyi dışsal etkilere daha savunmasız bırakmaktadır.

³³ Henry Scheffé, "A 'Mixed Model' for the Analysis of Variance", *The Annals of Mathematical Statistics* 27/1 (Mart 1956), 23-36.

³⁴ Çakmak – Ecer, "Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersine Yönelik Motivasyon Ölçeğinin (SKKMÖ) Geliştirilmesi ve Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi", 111; Günel, "Ortaokul Öğrencilerinin Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersine Yönelik Tutumları (Erzurum İli Örneği)", 54-55; Hasan Meydan, "Din, Ahlak ve Değerler Alanı Seçmeli Derslerinin Öğrenci Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 40 (2013), 237; Yusuf Bahri Gündoğdu, "Seçmeli Din Derslerini Tercih Eden Öğrencilerin Tercihlerini Etkileyen Faktörler: Ordu Örneği", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 15/2 (2015) 149.

Ebeveynlerinin Kur'an-ı Kerim Eğitimi Alma Durumlarına Göre Kur'an-ı Kerim Dersi Motivasyonlarının İncelenmesi

Öğrencilerin ebeveynlerinin Kur'an-ı Kerim eğitimi alma durumlarına göre Kur'an-ı Kerim dersine yönelik motivasyon düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla t testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Ebeveynlerinin Kur'an-ı Kerim Eğitimi Alma Durumlarına Göre Kur'an-ı Kerim Dersi Motivasyonlarının İncelenmesi

	Ebeveynleriniz Kur'an-ı Kerim Eğitimi aldı mı?	N	X	S.s.	t	p
İçsel Motivasyon	Evet	400	34,92	7,04	,108	,914
	Hayır	164	34,84	7,67		
Dışsal Motivasyon	Evet	400	16,09	3,34	,700	,484
	Hayır	164	15,87	3,47		
İşbirliğine Dayalı Motivasyon	Evet	400	18,26	5,04	,019	,985
	Hayır	164	18,25	5,30		
Ölçek Toplam	Evet	400	69,28	13,65	,235	,814
	Hayır	164	68,98	14,09		

Yapılan analiz sonucunda öğrencilerin, İçsel Motivasyon ($t=.108$, $p>.05$), Dışsal Motivasyon ($t=.700$, $p>.05$) ve İşbirliğine Dayalı Motivasyon ($t=.019$, $p>.05$) alt boyutunda ve ölçek toplam ($t=.235$, $p>.05$) puan ortalamalarının öğrencilerin okul haricinde Kur'an-ı Kerim eğitimi alma durumlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

Akademik Başarı Değişkenine Göre Kur'an-ı Kerim Dersi Motivasyonlarının İncelenmesi

Öğrencilerin, motivasyon düzeylerinin akademik başarı puanı değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için tek faktörlü ANOVA yapılmış ve sonuçlar Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7. Akademik Başarı Değişkenine Göre Kur'an-ı Kerim Dersi Motivasyonlarının İncelenmesi

	Başarı Puanı	N	X	s. s.	Sd	F	p
İçsel Motivasyon	40-54 puan	21	35,61	7,83	3-560	,183	,908
	55-69 puan	65	34,41	7,21			
	70-84 puan	109	34,80	7,93			
	85-100 puan	369	34,97	7,00			
Dışsal Motivasyon	40-54 puan	21	15,28	2,96	3-560	2,356	,071
	55-69 puan	65	15,26	3,36			
	70-84 puan	109	15,78	3,26			
	85-100 puan	369	16,28	3,42			
İşbirliğine Dayalı Motivasyon	40-54 puan	21	18,47	5,59	3-560	1,269	,284
	55-69 puan	65	17,52	4,91			
	70-84 puan	109	17,70	5,62			
	85-100 puan	369	18,54	4,96			
Ölçek Toplam	40-54 puan	21	69,38	13,99	3-560	,844	,470
	55-69 puan	65	67,20	12,91			
	70-84 puan	109	68,30	14,96			
	85-100 puan	369	69,79	13,55			

Tablo 7'ye göre öğrencinin akademik başarısına göre Kur'an-ı Kerim dersine yönelik içsel motivasyon ($F_{560}=.183$, $p>.05$), dışsal motivasyon ($F_{560}=2.356$, $p>.05$), işbirliğine dayalı motivasyon ($F_{560}=1.269$, $p>.05$) alt boyutlarında ve ölçek toplamında ($F_{560}=.844$, $p>.05$) anlamlı bir farklılaşma olmadığı tespit edilmiştir.

“Kur'an-ı Kerim dersi, seçmeli olsaydı seçer miydiniz?” Sorusuna Göre Kur'an-ı Kerim Dersi Motivasyonlarının İncelenmesi

Öğrencilerin, motivasyon düzeylerinin Kur'an-ı Kerim dersinin seçmeli olması halinde seçme durumu değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için tek faktörlü ANOVA analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8. “Kur'an-ı Kerim dersi, seçmeli olsaydı seçer miydiniz?” Sorusuna Göre Kur'an-ı Kerim Dersi Motivasyonlarının İncelenmesi

		N	X	S. s.	Sd	F	p	Anlamlı Fark
İçsel Motivasyon	A Evet	279	38,08	5,45	2-561	119,636	,000	A-B A-C B-C
	B Hayır	109	27,53	8,05				
	C Kararsızım	176	34,40	5,53				
Dışsal Motivasyon	A Evet	279	17,03	2,98	2-561	40,420	,000	A-B A-C B-C
	B Hayır	109	13,85	3,68				
	C Kararsızım	176	15,78	3,10				
İşbirliğine Dayalı Motivasyon	A Evet	279	20,34	4,25	2-561	88,483	,000	A-B A-C B-C
	B Hayır	109	13,67	5,37				
	C Kararsızım	176	17,80	4,17				
Ölçek Toplam	A Evet	279	75,47	10,59	2-561	125,497	,000	A-B A-C B-C
	B Hayır	109	55,06	14,69				
	C Kararsızım	176	67,99	10,48				

Tablo 8'e göre Kur'an-ı Kerim dersinin seçmeli olması durumunda öğrencinin tavrına göre içsel motivasyon ($F_{561}=119.636$, $p<.05$), dışsal motivasyon ($F_{561}=40.420$, $p<.05$), işbirliğine dayalı motivasyon ($F_{561}=88.483$, $p<.05$) alt boyutlarında ve ölçek toplamında ($F_{561}=125.497$, $p<.05$) anlamlı bir farklılaşma olduğu tespit edilmiştir. Farkın hangi cevaplar arasında olduğunu belirlemek için yapılan Scheffe çoklu karşılaştırma testi sonucunda İçsel motivasyon alt boyutunda “Evet seçerdim.” diyenler ile ($X=38,08$) ile “Hayır seçmezdim.” diyenler ($X=27,53$) arasında, “Evet seçerdim.” diyenler ile ($X=38,08$) ile “Kararsızım.” diyenler ($X=34,40$) arasında olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca “Hayır seçmezdim.” diyenler ($X=27,53$) ile “Kararsızım.” diyenler ($X=34,40$) arasında da anlamlı farklılaşma olduğu tespit edilmiştir. Dışsal motivasyon alt boyutunda ise “Evet seçerdim.” diyenler ($X=17,03$) ile

“Hayır seçmezdim.” diyenler (X=13,85) ve “Evet seçerdim” diyenler (X=17,03) ile “Kararsızım.” diyenlerin (X=15,78) ortalamalarının anlamlı bir şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir. Ayrıca “Hayır seçmezdim.” diyenler (X=13,85) ile “Kararsızım.” diyenler (X=15,78) arasında da anlamlı farklılaşma olduğu tespit edilmiştir. İşbirliğine dayalı motivasyon alt boyutunda ise “Evet seçerdim.” diyenler (X=20,34) ile “Hayır seçmezdim.” diyenler (X=13,67) ve “Evet seçerdim.” diyenler (X=20,34) ile “Kararsızım.” diyenlerin (X=17,80) ortalamalarının anlamlı bir şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir. Ayrıca “Hayır seçmezdim.” diyenler (X=13,67) ile “Kararsızım.” diyenler (X=17,80) arasında da anlamlı farklılaşma olduğu tespit edilmiştir. Ölçek toplam puanına göre ise “Evet seçerdim.” diyenler (X=75,47) ile “Hayır seçmezdim.” diyenler (X=55,06) ve “Evet seçerdim.” diyenler (X=75,47) ile “Kararsızım.” diyenlerin (X=67,99) ortalamalarının anlamlı bir şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir. Ayrıca “Hayır seçmezdim.” diyenler (X=55,06) ile “Kararsızım.” diyenler (X=67,99) arasında da anlamlı farklılaşma olduğu tespit edilmiştir. Literatürde de benzer sonuçlar vardır.³⁵

Tartışma ve Sonuç

İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin Kur’an-ı Kerim dersine yönelik motivasyonlarının çeşitli değişkenlere göre farklılaşmasının ele alındığı bu araştırmada öğrencilerin derse karşı motivasyonlarının yüksek düzeyde olduğu bulunmuştur. 2017 yılında Sivas’ta yapılan bir araştırmada İHL öğrencilerine “Kur’an-ı Kerim dersi seçmeli olsa alır mıydınız?” sorusu sorulmuş ve katılımcıların %80’den fazlası seçerdim cevabını vermiştir.³⁶ Bu araştırmanın sonuçları ile karşılaştırıldığında İHL öğrencilerinin derse yönelik motivasyonlarının yüksek olması ile uyumlu olduğu görülmektedir. Meslek dersleri ile ilgili yapılan bir çalışmada ise öğrencilerin meslek derslerine yönelik tutumlarının orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir.³⁷ Bu bulgular çerçevesinde, İHL’de Kur’an-ı Kerim dersinin zorunlu bir ders olarak okutulması ve okula gelen öğrencinin bunu bilerek gelmiş olmasının, öğrencilerin Kur’an-ı Kerim dersine yönelik tutumlarının yüksek olmasına kaynaklık ettiği söylenebilir. Aslında, İHL’deki öğrenciler Kur’an-ı Kerim dersini okula kaydolurken seçmiş olmaktadır. Bu nedenle de İHL öğrencilerinin Kur’an-ı Kerim dersine yönelik tutumları yüksek veya orta düzeyde çıkmaktadır. Ancak öğrencilerin İHL’ye gelip, Kur’an-ı Kerim dersi deneyimi yaşadıkten sonra kendi içlerinde motivasyonlarının da farklılaştığı

³⁵ Çakmak – Ecer, “Seçmeli Kur’an-ı Kerim Dersine Yönelik Motivasyon Ölçeğinin (SKKMÖ) Geliştirilmesi ve Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”, 701.

³⁶ Mustafa Mücahit, “Öğrencilerin Gözüyle İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri, *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 41/1 (Haziran 2017), 76.

³⁷ Aşlamacı, “İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, 225-226.

anlaşılmaktadır. Bunun ise literatürdeki araştırmalara göre derslerin içeriği ve öğretim sürecinin öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve beklentilerine cevap verip vermemesine göre değiştiği³⁸ tespit edilmiştir. Özellikle öğrenme öğretme sürecinde, derste grup çalışmalarının yapılması,³⁹ öğrencilerin öğretmenlerine yönelik tutumları,⁴⁰ ders öğretmenin derste izleyeceği yöntemle ilgili önceden hazırlık yapma durumu, araç gereç kullanımı, derste geleneksel yöntemleri tercih etmeleri, öğrencilere dönüt ve düzeltme verme usulünün⁴¹ öğrencilerin derse yönelik tutumlarını etkilemektedir. Bu çalışmada sorulan “Kur'an-ı Kerim dersi seçmeli olsa seçer miydiniz?” sorusuna ilişkin yapılan analizlerde de “Evet seçerdim.” yanıtını veren öğrencilerin, tüm boyutlardaki motivasyon düzeylerinin, “Kararsızım” veya “Hayır” yanıtını verenlerden anlamlı bir şekilde yüksek çıkmasının literatür ile uyumlu olduğu söylenebilir. Çünkü öğrencilerin derse yönelik tutumları genel olarak orta ve yüksek iken yaşanan ders deneyiminin, derse yönelik tutum, motivasyon ve dersi alma/seçme motivasyonlarını farklılaştırdığı düşünülmektedir.

Araştırmanın diğer bulguları incelendiğinde, cinsiyete göre Kur'an-ı Kerim derslerine yönelik motivasyonun farklılaşmadığı ancak sınıf değişkenine göre motivasyon türlerinin farklılaştığı bulunmuştur. Öğrenciler sınıfları ilerledikçe İHL'den mezun olacak olmanın sonucu olarak, kendisinden beklenen yeterlikleri karşılama hedefinde olabilir. Bu da doğal olarak öğrencinin mesleki derslere karşı motivasyonlarını artırdığı şeklinde yorumlanabilir. Bunun yanı sıra öğrencilerin okul ortalamalarına göre Kur'an-ı Kerim dersine karşı motivasyonlarının farklılaşmaması da önemli bir bulgudur. Zira İHL'deki başarı meslek dersleri ile beraber düşünülmelidir. Çünkü birçok mesleki ders ortalamaya etki etmekte ve öğrencinin ortalamasını etkilemektedir. Bundan dolayı Kur'an-ı Kerim dersine yönelik motivasyonun, okul ortalamasına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamış olması muhtemeldir.

Katılımcının okul dışından Kur'an-ı Kerim eğitimi alması ya da ailesinin Kur'an-ı Kerim eğitimi almasına göre işbirliğine alt boyut hariç Kur'an-ı Kerim dersine yönelik motivasyon ortalamaları anlamlı farklılaşma çıkmamıştır. Öğrencilerin okul dışı eğitimleri ya da ailelerinin bu konudaki yetiştirme

³⁸ Aşlamacı, “İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, 225-226.

³⁹ Durmuş – Karaman, “İmam Hatip Lisesi Birinci Sınıf Öğrencilerinin Kur'an Dersine Yönelik Görüşlerinin Değerlendirilmesi”, 291-292.

⁴⁰ Aşlamacı, “İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, 225-226.

⁴¹ Daşkın, *İmam Hatip Liselerinde Kur'an-ı Kerim Derslerinde İncelenen Yöntemler*, 91-92.

tarzlarından ziyade Kur'an-ı Kerim dersine yönelik motivasyonun en önemli belirleyici öğrencinin ders deneyimi olduğu anlaşılmaktadır.

Çalışmanın bulguları bütün olarak değerlendirildiğine ve ilgili literatür dikkate alındığında ulaşılan en net sonuç, İHL öğrencilerinin Kur'an-ı Kerim dersini almak istedikleridir. Ancak, Kur'an-ı Kerim dersinin içeriği, kullanılan öğrenme-öğretme yöntem ve yaklaşımları, çok boyutlu bir şekilde öğretmen faktörünün öğrencilerin derse yönelik motivasyonları ile ilişkili olduğudur. Bu çerçevede İHL'de Kur'an-ı Kerim dersinin özellikle öğrenme-öğretme süreçlerine odaklanması, yapılacak araştırmalarda bu kısma yoğunlaşılması gerektiği anlaşılmaktadır. Bundan sonraki araştırmalarda, Kur'an-ı Kerim dersi öğretim programının öğrencilerin ve velilerin ilgi ve ihtiyaçlarına uygunluğu, ders sürecinde kullanılacak yöntemlerin etkililiğinin araştırılmasını içeren deneysel çalışmalar, öğretmen yeterlikleri ve öğretmenlerin mesleki doyum veya motivasyonlarının ele alındığı çalışmalar yapılabilir. Ayrıca öğrencilerin, genelde okul, özelde Kur'an-ı Kerim dersine yönelik motivasyonlarını etkileyebilecek başta kaygı ve stres olmak üzere psikolojik değişkenleri içeren çalışmalar yapılabilir.

Kaynakça

- Acuner, Hacı Yusuf. "Öğrencilere Göre Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersi: Artvin İli Örneği". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 5/4 (2016), 850-871.
- Akandere, Mehibe vd. "Ortaöğretim Öğrencilerinin Beden Eğitimi Dersine Yönelik Tutumları ile Akademik Başarı Motivasyonlarının İncelenmesi (Konya Anadolu Lisesi Örneği)". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 24 (2010), 1-10.
- Akbaba, Sırrı. "Eğitimde Motivasyon". *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* 13 (2006), 343-361.
- Algur, Hüseyin. *Hafızlık Eğitimi Alan Bireylerin Motivasyon ve Psiko-Sosyal Durumları*. İstanbul: DEM Yayınları, 2019.
- Alkan, İclal – Bayri, Nevzat. "Fen Öğrenmeye Yönelik Motivasyon ile Fen Başarısı Arasındaki İlişki Üzerine Bir Meta Analiz Çalışması". *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi* 32 (2017), 865-874.
- Altun, Mukadder. *Öğretmen Görüşlerine Göre Seçmeli Kur'an Dersleri -Nitel Bir Araştırma-*. Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Aşlamacı, İbrahim. "İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 17/1 (2017), 197-232.
- Azizoğlu, Nursen – Çetin, Gülcan. "6 ve 7. Sınıf Öğrencilerinin Öğrenme Stilleri, Fen Dersine Yönelik Tutumları ve Motivasyonları Arasındaki İlişki". *Kastamonu Eğitim Dergisi* 17/1 (2009), 171-182.
- Bozkurt, Sema Nur. *Ortaokul-İmam Hatip Ortaokulu Kur'an-ı Kerim Dersi Öğretim Programının İncelenmesi (Afyonkarahisar Örneği)*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Ceylan, Erhan vd. "Ortaokul Öğrencilerinin Merak, Tutum ve Motivasyon Düzeylerine Göre Fen Bilgisi Dersi Başarılarının İncelenmesi". *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 9/1 (2016), 39-52.
- Çakmak, Ahmet – Ecer, Münir. "Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersine Yönelik Motivasyon Ölçeğinin (SKKMÖ) Geliştirilmesi ve Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi". *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/2 (2020), 679-707.
- Çiftçi, Metin – Şimşek, Eyüp. "İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin Okul Motivasyonlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Erzurum İli Örneği)". *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 21/1 (2021), 279-301.
- Daşkın, Abdurrahman. *İmam Hatip Liselerinde Kur'an-ı Kerim Derslerinde İzlenen Yöntemler*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- DÖGM, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü. "Anadolu İmam Hatip Liseleri Kur'an-ı Kerim Dersi Öğretim Programı". Erişim 1 Nisan 2022. <http://dogm.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/14>
- Durmuş, Muhammet Emin – Karaman, Mehmet Ali. "İmam Hatip Lisesi Birinci Sınıf

Öğrencilerinin Kur'an Dersine Yönelik Görüşlerinin Değerlendirilmesi". *IC-PESS 2016 Proceedings Book*. ed. Fatih Savaşan vd. İstanbul: Politik, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (2016), 275-294.

Erdem, Ali Rıza - Gözüküçük, Meral. "İlköğretim 3. 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Türkçe Dersine Yönelik Motivasyonları ve Tutumları Arasındaki İlişki". *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi* 3/2 (2013), 13-24.

Gündoğdu, Yusuf Bahri. "Seçmeli Din Derslerini Tercih Eden Öğrencilerin Tercihlerini Etkileyen Faktörler: Ordu Örneği". *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 15/2 (2015), 121- 155.

Günel, Eyüp. *Ortaokul Öğrencilerinin Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersine Yönelik Tutumları (Erzurum İli Örneği)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Meydan, Hasan. "Din, Ahlak ve Değerler Alanı Seçmeli Derslerinin Öğrenci Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 40 (2013) 219- 250.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2016). *Anadolu İmam Hatip Liseleri Kur'an-ı Kerim Dersi Öğretim Programı*. Ankara: MEB Yayınları.

Mücahit, Mustafa. "Öğrencilerin Gözüyle İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri ve Meslek Dersleri Öğretmenleri (Sivas İli Örneği)". *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 41/1 (Haziran 2017), 73-99.

Osmanoğlu, Cemil – Gökşun, Ayşe Nur. "Hafızlık Eğitiminde Başarı ve Motivasyon". *Hafızlık Eğitimi Üzerine Araştırmalar*. ed. Cemil Osmanoğlu – Ömer Özbek. 117-201. Kayseri: Kimlik Yayınları, 2019.)

Özdamar, Kazım. *Eğitim, Sağlık ve Sosyal Bilimler İçin SPSS Uygulamalı Temel İstatistik*. Eskişehir: Nisan Kitabevi, 1999.

Scheffé, Henry. "A 'Mixed Model' for the Analysis of Variance". *The Annals of Mathematical Statistics*, 27/1 (Mart 1956), 23-36.

Seçer, İsmail. *SPSS ve LISREL ile Pratik Veri Analizi: Analiz ve Raporlaştırma*. Ankara: Anı Yayınları, 2015.

Sezgin Selçuk, Gamze. "Tarama Yöntemi". *Eğitimde Araştırma Yöntemleri*. ed. Haluk Özmen, Orhan Karamustafaoğlu. 140-161. Ankara: Pegem Yayınları, 2.basım, 2019.

Sümer, Nebi. "Yapısal eşitlik modelleri: Temel kavramlar ve örnek uygulamalar". *Türk Psikoloji Yazıları* 3/6 (2000), 49-74.

Şimşek, Ömer Faruk. *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş Temel İlkeler ve LISREL Uygulamaları*. Ankara: Ekinoks yayınları, 2007.

Tabachnick, Barbara G. – Fidell, Linda S. *Using Multivariate Statistics*. Boston: Pearson, 2007.

Tavşancıl, Ezel. *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*. Ankara: Nobel Yayınları, 2005.

Türkben, Tuncay – Gündeğer, Ceylan. "Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Okuduğunu An-

İlama, Okuma Motivasyonu ve Türkçe Dersine Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki". *Ana Dili Eğitimi Dergisi* 9/3 (2021), 871-888.

Ulusoy, Ayten (ed.). *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Anı Yayınları, 5.Baskı, 2006.

Wheaton, Blair vd. "Assessing Reliability and Stability in Panel Models". *Sociological Methodology* 8 (1977), 84-136.

Yaşlılıoğlu, M. Murat. "Sosyal Bilimlerde Faktör Analizi ve Geçerlilik: Keşfedici ve Doğrulayıcı Faktör Analizlerinin Kullanılması". *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi* 46 (2017), 74-85.

Yılmaz, Nazif. *İmam Hatip Liselerinde Kur'an-ı Kerim Öğretiminde Yeni Yöntemler ve Materyal Kullanımı*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021.

Yüksel, Yakup. "İmam Hatip Liselerinde Kur'an Eğitimi Üzerine Bir Araştırma (Tekirdağ Örneği)". *Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/1 (2016), 9-29.

